

מאמר רביעי

פסח חג האמונה

א.

ע"כ נצטוינו לספר בו ביצי"מ שזה כח הסיפור להשריש בלב את האמונה להאיר את כל השנה באור האמונה, כדברי מרן הס"ק מלכוכיץ' זי"ע עה"פ האמנתי כי אדבר, דע"י שחוזרים האמונה בפה נשרשת היא בלב. ואם זה נאמר על כל ימות השנה, קל וחומר בלילה הזה אשר הוא המעיין המשפיע אמונה לכל השנה, ע"י שמספרים בו סיפור יצי"מ משרישים את האמונה.

ב.

ועפ"ז יבואר גם ענין כל המרבה לספר ביצי"מ הר"ז משוכח. דהנה אמונה היא עד אין סוף, דכמו שהקב"ה אין סוף כך אמונתו אין סוף. ויש הרבה מדרגות בכהירות האמונה גבוה מעל גבוה בלי סוף גבול ושעור. יותר נהיר ויותר בהיר ועד לכהירות שהיא כמראה עינים, למעלה מזה. ורבותה"ק אמרו דמה שצדיק אחד יותר נעלה מחברו הוא לפי שהאמונה יותר בהירה אצלו. וכוננת הדברים, שבהירות האמונה היא עד אין סוף, וכל כמה שהאמונה יותר בהירה הרי זו מדרגה אחרת לגמרי, ולכך אין תלוי מדרגת הצדיק לא במה שלומד ומדקדק במצוות יותר מחברו אלא בכהירות האמונה שעל ידה הוא יותר מרום ומנושא בכל הענינים. ומשום כך מיוחדת מצוה זו של סיפור יצי"מ משאר כל המצוות, וכל המרבה הרי זה משוכח, לפי שהשרשת בהירות האמונה היא דבר שאין לו שיעור. וזה שכתוב על הים ויאמינו בה' ובמשה עבדו. דלכאורה אחרי שכבר ראו בעיניהם ואמרו זה א' ואנוהו, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא, מה שייך עוד אח"כ ויאמינו אחרי שראו עין בעין. אלא לפי שהאמונה היא למעלה מכל השגה, ובעוד שבחי' השגה יש לה גבול וסוף, וכל דרגה שאדם מגיע אלי' ע"י חקירה והשגה יש לה גבול רק כפי שמסוגל להשיג, אך אמונה אין לה סוף, דבמקום שההשגה מסתיימת שם מתחלת האמונה, לכך אף

חג הפסח יסודו אמונה, וליל הסדר ליל גילוי שכינה הוא בבחי' ר"ה לאמונה. והוא כמאחז"ל בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים ובזכות האמונה עתידין להיגאל, שזה שורש ענין גלות וגאולת מצרים. קליפת מצרים היתה כפירה, וכמאמר פרעה לא ידעתי את ה', וכל המהלך של יצי"מ ועשרת המכות הביא לגילוי בהירות האמונה בתוקפה, וכדכתיב אח"כ וידעו מצרים כי אני ה', דהיינו שנתגלתה האמונה בגודל הבהירות עד שאפילו מצרים ידעו כי אני ה'. וכמו כן כל כח הגאולה ה"י ע"י אמונה, וכדאיתא שבהיותם ממצרים היו שקועים במ"ט שערי טומאה, ואם היו נופלים ח"ו גם לשער הנ"ן לא ה"י להם יותר תקומה, ושער הנ"ן הוא כידוע אמונה, שבוה לא נפלו, וכמור"ד ויאמן העם. ולכן בראש כל מועדות נשאת פסח, שהאמונה היא הראש וראשון לכל היהדות, וכלשון הזה"ק בהקדמה, פקודא קדמאה למיעל גו מהימנותא. ונכלל במאמר צדיקים עה"כ (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה, שחדש ניסן וחג הפסח הוא ראש וראשון לכל זמני ההתחדשות שבשנה, כי ההתחדשות של חג הפסח שהיא עניני אמונה, היא ראשון לכל עניני התחדשות, שע"י אמונה טהורה ובהירה אפשר לצאת אפילו ממצרים.

והיות וענין חג הפסח הוא אמונה ע"כ עיקר מצות ליל פסח הוא מצות סיפור יצי"מ וכן והגדת לבנך, שענינו השרשת האמונה. וזהו ענין כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משוכח, ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, שלא מצינו ענין כזה בשאר המצוות, אשר איך שמקיימן יצא כבר ידי חובתו ואין שום ענין להרבות בהן. אכן היות שחג הפסח הוא חג האמונה, וליל הסדר ליל גילוי שכינה הוא ראש השנה לאמונה אשר ממנו השפעת האמונה בלב יהודי לכל השנה, ומבהירות האמונה של הלילה הזה זוכים לחיות חיי אמונה כל השנה,

שהוא נתינת טעם לסיפור יצי"מ שעומדים לספר, ולמה לא נתעסק בחקירות והשגות להשיג אלקותו ית'. וזה אומרו הא לחמא עניא, מרומז על אמונה פשוטה בלי מדרגות, בחי' לחם עוני. די אכלו אבהתנא במצרים פי' רק בכח האמונה הפשוטה הזאת נגאלו. וממשיך ואומר כל דכפיין ייתי וייכול, היינו כל מי שרעב, לא רעב ללחם אלא לדבר ה' ולהרגיש קירבת אלקות, יתעסק בהא לחמא עניא באמונה פשוטה, אע"פ שאין לו שום הרגשות והשגות, כי ממנה תוצאות חיים ועל ידה יוכל להגיע לכל המדרגות העליונות. וכמ"כ כל דצריך ייתי ויפסח פי' כל המדרגות של חג הפסח יזכה להן ע"י האמונה. וע"ז מסיים כי השתא הכא, בגלות, האמונה היא מקור חיותנו, וגם לשנה הבאה, כאשר נהי' בארעא דישראל, ג"כ האמונה תהי' מקור חיותנו. וכמ"כ השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, גם עתה כשאנו בשפל המצב, וגם כשכבר יהי' לנו טוב, תמיד נחזור על אמונה פשוטה, כמאמר הבעש"ט זי"ע אחרי כל המדרגות אני חוזר לאמונה פשוטה. וזו אכן הפתיחה לכל סדר ההגדה.

ג.

והנה ענין אמונה כלול בזה הן את פשטות האמונה שיש בורא כל העולמים, שזו המדרגה הקטנה ביותר באמונה, אשר בזאת מאמינים גם חסידים אומות העולם, וכמאמר מרן הק' מקוברין זי"ע עה"פ (תהלים קיג) רם על כל גוים ה' על השמים כבודו, גם בין הגוים יש כאלו המאמינים בהקב"ה, אלא שהם סבורים בטעותם כי רק על השמים כבודו, אך האמת שמי כה' אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ, כלומר שאנו עמו מאמינים גם בהשגחתו הפרטית, דכמו בשמים כך גם על הארץ פרושה השגחתו ית"ש. וזו דרגת האמונה של איש יהודי, שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ויש עוד מדרגה שלישית באמונה, שיהודי מחויב להאמין כי ישראל הם העם הנבחר, כמ"ש אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו, ואם אינו מאמין באתה בחרתנו ה"ז ג"כ בחי' אפיקורס רח"ל.

לאחר שכבר ראו בעינים זה א' ואנהו עדיין הי' שייך להתחיל בויאמינו בה' וכמשה עבדו. ומהאי טעמא אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו' ג"כ מצוה עלינו לספר ביצי"מ, כי כאמור הכח של בהירות האמונה הוא למעלה מכל השגה של חכמים ונבונים. ואיתא מהאר"י הק' שגלות מצרים היתה תיקון על פגם דור המבול דור הפלגה ודור אנוש, והתיקון לדור המבול הי' ע"י כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, התיקון לדור הפלגה הי' ע"י ויעבידו אותם מצרים בחומר ובבלבנים, ועדיין צריך הי' לתקן את פגם ע"ז של דור אנוש, לכך אמר להם הקב"ה משכו וקחו לכם וגו' כמאחז"ל (מכילתא פר' בא) משכו ידיכם מע"ז, שזה הי' התיקון על פגם ע"ז של דור אנוש. ועפ"ד י"ל עוד בענין כל המרבה לספר ביצי"מ הר"ז משובח, שהשרשת האמונה ע"י סיפור יצי"מ היא התיקון לפגם ע"ז. וכמ"ש המהר"ל שחג הפסח הוא החג של התחזקות באמונה, וע"כ סידרו לנו חכמים בלילה הזה את כל סדר העבודה הזאת, שעניני' רומזים אל האמונה, היינו שכל עניני ליל הסדר עשויים לחיזוק האמונה, כי אם לכל חג יש את סגולתו המיוחדת לו, הרי סגולת חג הפסח היא האמונה כמבואר למעלה שמן הלילה הזה מקבל איש יהודי חיזוק לאמונתו בכל השנה. וזי"ש ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו' מצוה עלינו לספר ביצי"מ, אף דלכאורה לא מובן איזה ענין יש לספר לאדם שיודע כבר את הכל ואין מה לחדש לו, אלא מפני שהלילה הזה מסוגל להשיג בו מדרגות חדשות באמונה ע"י סיפור יצי"מ והשרשת האמונה. וע"פ המבואר שכל ענין סיפור יצי"מ היא השרשת האמונה נוכל להבין את משמעות הפתיחה של ההגדה וספור יצי"מ באמירת והכרות הא לחמא עניא, הכולל ענינים שונים, שלכאורה אין להם פשר, ולא מובן הקשר ביניהם, ומה שייכותם להתחלת סיפור יצי"מ. גם הקשו במפרשים על אומרו די אכלו אבהתנא במצרים, הלא המצה היא זכר לגאולה, כמ"ש שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ. כן תמוה ענין הכרות כל דכפיין ייתי וייכול, אחרי שהוא כבר מיסב אל שולחנו, ויותר מתאים הי' לאומרו בביהכנ"ס. עוד יש להתבונן מה ענין אמירת לשנה הבאה בארעא דישראל בפתיחת ההגדה. אכן ע"פ האמור דענין ספור יצי"מ הוא השרשת אמונה פשוטה יבואר גם ענין אמירת הא לחמא וכו' קודם לסיפור,

שהוא ית' כביכול דבוק בכם ואתם העם הנבחר לחלקו.

והנה מרן מלכותיך זי"ע אמר כי איש יהודי מחויב להאמין שהוא מאמין, ואפילו אם ח"ו אין האמונה בהירה לו, מחויב הוא לדעת כי בפנימיות נפשו מאמין הוא אלא שעבים מכסים אצלו את אור האמונה. וגם זה מחויב האמונה. וענין זה שייך גם בחלק האמונה כי אנכי ה' אלקיך החקוקה גם היא בפנימיות נפשו של יהודי, ועליו להאמין כשאינו מרגיש, דכפנימיות נפשו מאמין הוא ישראל הם העם הנבחר בחי' בני בכורי ישראל.

ד.

ובזה יש לבאר גם ענין עשר המכות אשר מסופר בתורה"ק באריכות ענין כל מכה ומכה, והלא התורה"ק היא נצחית ותורת חיים המורה את הדרך אשר נלך בה, ואין אלו סיפורי העבר סתם, ומה זה שייך לדורות. אלא כאמור דכל ענין המכות הי' למען תתגלה בהירות האמונה, שידעו הכל שיש השגחה עליונה וכי הבורא ית"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, כמ"ש בתורה וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי וגו'. המכות היו תשובה על דברי פרעה מי ה' וכן לא ידעתי את ה'. ועד"ש שכ' בכלי יקר לבאר ענין ההודעה ג' פעמים כי אני ה', כאמרו בתחילת מכות דצ"ך במכת דם בזאת תדע כי אני ה', ובתחילת עד"ש בערוב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, וכן בראש באח"ב בכרד בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ, שפרעה כפר בג' ענינים, כפר במציאות הבורא ית"ש, ואת"ל שיש אלקים בנמצא כפר בהשגחה הפרטית שמשגיח הבורא ית' על כל הנבראים התחתונים, ועוד כפר בזה שבכת הקב"ה לשלוט ולשדד מערכות הטבע, וכנגד ג' ענינים אלו היו עשר המכות, שבתחילה כתיב בזאת תדע כי אני ה', היינו להראות לו שיש מציאות בורא כל עולמים, ואח"כ כתיב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, היינו שיש השגחה פרטית על התחתונים, ואח"כ כתיב בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ, היינו שהקב"ה יכול לפעול כחפצו ולשנות כל הטבעיות. ובתוספת ביאור י"ל דזה חידושו של ר' יהודה שהי' נותן בהם סימנים, דצ"ך עד"ש באח"ב,

וכל חלקי האמונה הנז' נכללו ביציאת מצרים, ענין ההשגחה הפרטית, שהיא מעיקר גילויי יציאת מצרים, כמו שמודגש בפסוקי המכות במצרים, והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים, ושמתי פדות בין עמי ובין עמך, ולכל בני ישראל הי' אור במושכותם, לפי שזה הי' תכלית המכות למען ידעו מצרים כי אני ה'. וכדאיתא שפרעה האמין רק בשם אלקים, כאשר אותו שמע כבר מיוסף כמ"ש בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה, והשם הק' הזה מורה על הנהגה הטבעית, אלקים בגימ' הטב"ע, והיינו שפרעה האמין שהקב"ה ברא וסידר את הטבע אבל כפר בהשגחה פרטית, כמו שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו, דשם הוי"ה מורה על השגחה פרטית שהוא הי' הוה ויהי'. וכל המכות באו להראות שיש השגחה פרטית, למען ידעו מצרים כי אני ה'. וז"ש אשר הוצאתיך מארמ"צ שאז נתגלתה ההשגחה הפרטית.

ולכן ראש דבר אלקים בהר סיני הי' אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שהוא יסוד האמונה, כמ"ש הרמב"ם (פ"א מהל' יסוה"ת) שזו מצות האמנת ה'. דהנה ידועה קושיית המפרשים, שלכאורה ראוי הי' יותר במצות אמונת ה' שייכתב אנכי ה' אלקיך אשר בראתי את העולם, אלא שהאמונה הזאת כי הקב"ה ברא את העולם הלוא היא מצוי' גם בקרב הגוים, כמ"ש רם על כל גוים ה' וגו', אכן עיקר האמונה שנצטוונו עלי' היא אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, היינו האמונה בהשגחה פרטית שנתגלתה ביצ"מ לעין כל, דמצות אמונת ה' כוללת גם להאמין בהשגחה פרטית שהקב"ה הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והמעשים, ושומר על ישראל בהשגחה מיוחדת. (וכמו שכתב באורחות חיים להרא"ש (אות כו) בזה"ל "ולאמין בהשגחתו הפרטית ובוה תקיים בלבבך היחוד השלם וכו' כי מי שאינו מאמין אשר הוצאתיך מארמ"צ אף באנכי ה"א אינו מאמין").

וכן נכלל עוד באנכי ה"א אשר הוצאתיך מארמ"צ האמונה שישראל הם העם הנבחר. כי ביצ"מ נתגלה הגילוי הנשגב הזה שישראל הם העם הנבחר, ובנים אתם לה' אלקיכם, וכנו' שדבר ה' הראשון לישראל הי' בני בכורי ישראל, בעודם משוקעים במ"ט שערי טומאה. וזה נכלל במאמר אנכי ה' אלקיך, אנכי הוי"ה, היא האמונה בה' הבורא ומנהיג לכל הברואים, אלקיך היא האמונה שהוא אלקיך שלך.

שלכאורה לא מובן מה בא ר' יהודה לחדש כדבריו, וכי בא לומר את הר"ת של עשר המכות. אלא שחילק את המכות לג' חלקים תחתיים שניים ושלישים ללמדך שהמכות היו בכל חלקי הבריאה. ג' המכות הראשונות דצ"ך היו מתחת לפני שטח האדמה, כמ"ש נטה את ירך על מימי מצרים וגו' על הנהרות על היאורים ועל האגמים, וכן נטה את מטך והך את עפר הארץ, שכל אלו הם למטה מפני שטח הארץ. ג' המכות עד"ש היו בנבראים הנמצאים על פני האדמה, הערוב אלו חיות רעות נחשים ועקרבים, הדבר הי' במקנך אשר בשדה בסוסים ובחמורים, וכן שחין שהי' בכני אדם, כל אלו הם על פני שטח הארץ, והמכות האחרונות באח"כ הם למעלה מן האדמה באויר השמים. והנה מכיון שפרעה אמר מי ה' ולא ידעתי את ה', שכפר בהנהגתו ית' בכל חלקי הבריאה, ע"כ הראה לו הקב"ה את עשר המכות בכל ג' חלקי הבריאה, ובמכה הראשונה של דצ"ך א"ל בזאת תדע כי אני ה', היינו שהראה לו במכה זו כי מתחת לפני השטח אני ה', ובמכה הראשונה של עד"ש חזר וא"ל למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, היינו שהשגחתו ית"ש וממשלתו בכל חלקי הבריאה גם על פני השטח בקרב הארץ, ואח"כ במכה הראשונה של באח"כ הוסיף וא"ל בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ, להודיע כי הקב"ה הוא המושל בכל הבריאה, בשמים ושמי השמים בארץ וכל אשר עלי' ומתחת לארץ, בכל היקום אין עוד מלבדו.

ה.

ועד"ז מבאר גם מהר"ל בספר גבורות ה' (פרק ל"ד) שכל סדר המכות הי' מיועד לגלות את ההנהגה העליונה בכל חלקי ודרגות הבריאה. מכה ראשונה היתה דם, שנלקו מימי היאור, לפי שהמים הם הנמוכים ביותר כמ"ד במים אשר מתחת לארץ, והם יסוד העולם כמד"כ כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה, והראה לו הקב"ה בזה שהוא המושל על היסוד שהיא המדרגה הנמוכה ביותר. אח"כ היתה מכת צפרדע, שהם דרים בתוך המים והם יותר גבוהים מן המים, להראות לו שגם במדרגה זו מושל השי"ת. אח"כ באה מכת כנים בעפר הארץ שהוא למעלה מן המים. אח"כ מכת ערוב שהם בעלי חיים

הדרים על הארץ והם למעלה ממנה. אח"כ היתה מכת דבר שענינה עיפוש האויר שהוא גבוה מן הארץ. אח"כ הביא עליהם השחין שהוא ע"י חמימות מיסוד האש אשר הוא למעלה מן האויר. אח"כ הביא עליהם מכת ברד מאויר השמים שהוא יותר גבוה. ואח"ז היתה מכת ארבה הדר באויר הרקיע, והוא יותר גבוה במעלה מהאויר שבו הוא דר, כמד"כ ועוף יעופף על פני רקיע השמים. אח"כ באה מכת חושך שנלקו המאורות שהם נמצאים בשמי השמים העליונים. ובכל אלו המכות הראה לו הקב"ה שהוא המושל על כל הבריאה מהארץ ועד צבא השמים שהם הגבוהים ביותר, ואח"כ היתה מכת בכורות, שבה הראה לו הקב"ה שהוא המושל גם על נשמת האדם וברצותו נוטלה הימנו, כי כל אלו הדברים ואף המאורות נחשבים עוד גשמיים, אבל נשמת האדם היא דבר רוחני שהוא יותר גבוה מכל אלו, והראה לו הקב"ה שגם על הדברים הרוחניים הוא ית' מושל. וזה הי' תכלית עשר המכות שהראה הקב"ה לפרעה שמתחת לארץ ועד למעלה משמי השמים אין עוד מלבדו. אמנם גם לאחר מכן טרם נכנע פרעה, כי סבור הי' שכל אלו הם ענינים פרטיים, וכמו שאמר אצבע אלקים היא, שאצבע היינו ענין פרטי, אבל מי יימר שהקב"ה מושל בכל מציאות הבריאה, ובוה כפר עדיין, וע"ז הראה לו הקב"ה את קריעת ים סוף, שהים הוא ענין כללי הכולל את הכל כמד"א כל הנחלים הולכים אל הים ואז נכנע פרעה בראותו שהקב"ה מושל גם על הים ואין עוד מלבדו בכל מציאות הבריאה. עכ"ד. ומרומז גם במ"ש ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, שכל כוחות הקליפה והטומאה של מצרים נכנעו ונתבטלה כל מציאותם מפני גילוי הגדול של אמונת ה' שנתגלה ביצי"מ, וכמד"כ שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת, שכל הבריאה ואומות העולם וכל כוחות הטומאה נכנעו לאמונת ה' שנתגלה לעין כל כי אין עוד מלבדו. כמ"כ נתגלה ע"י המכות ענין השגחה עליונה הפרטית על כל פרט ופרט, כמד"כ והפלה ה' וגו', וכאומרם ז"ל שכל מכה היתה נגוף למצרים ורפוא לישראל, וראו בעליל שאותם מים כאשר המצרי שותה אותם זו מכה עבורו ואילו עבור היהודי זו רפואה, וכן בכל המכות היתה ההשגחה שתהי' המכה רק על מצרים ולא על בני". והנה גילוי האמונה הזה שנתגלה ע"י המכות הוא ענין נצחי. עשר המכות הם יסוד האמונה של איש